

Hatefulle ytringer og trusler mot lokale folkevalgte

Rettslige rammer, rettspraksis og kommunesektorens praksis

KS FoU-prosjekt nr. 204030

1. desember 2020

Problemstilling og metode

Overordnet formål	Faglig retning	Metode/Data	Utfører
Kartlegge gjeldende rett og rettspraksis for hatefulle ytringer og trusler rettet mot lokale folkevalgte	Juridisk tilnærming	Juridisk metode, basert på rettskilder tilgjengelig i særlig Lovdata og Rettsdata Desk research	Lund & Co
Undersøke kommuner og folkevalgtes erfaringer med håndtering av hatefulle ytringer eller trusler	Samfunnsvitenskapelig tilnærming	Casestudier i 9 kommuner og 1 fylkeskommune med kvalitative dybdeintervjuer med utvalgte aktører 42 intervjuer, hvorav 10 med lokale folkevalgte som har blitt utsatt for hatefulle ytringer eller trusler	Ipsos
Vurdere lovverkets vern av lokale folkevalgtes sikkerhet og ytringsfrihet	Juridisk og samfunnsvitenskapelig tilnærming	Resultater fra juridisk gjennomgang og dybdeintervjuer Workshop mellom samarbeidspartnerne og KS/referansegruppen	Lund & Co / Ipsos

Rettslige rammer og rettspraksis

Rettspraksis:

Det finnes i dag **ingen bestemmelser** som gjelder **vern av lokale folkevalgte særskilt**.

Folk skal **dømmes for hva de faktisk ytrer**.

Domstolene er **forsiktige** med å tolke inn en trussel eller en hatefull ytring i en **politisk ytring**.

Rene **personangrep** kan **dømmes**.

En trussel som er **frem satt offentlig** (f.eks. på Facebook) vil kunne **rammes av straffeloven**.

Høyesteretts dom (2019) om trusler mot en stortingspolitiker gir alle folkevalgte vern:

«[Det må] reageres strengt på trusler som rettes mot politikere som deltar i den politiske debatten. Selv om de ikke er medlemmer av Stortinget, er også vern av dem sentralt for et fungerende demokrati»

Kommuner og folkevalgtes erfaringer og utfordringer i ni kommuner og en fylkeskommune

Hendelser og erfaringer:

- Reaksjoner på kjente **politiske posisjoner**
- Reaksjoner på **endring av ståsted** hos politikere
- Reaksjoner ved **beslutninger** der det ikke er rom for **kompromissløsninger** (skolenedleggelse, vindmøller mv.)
- Opprør mot **sittende politisk ledelse**
- Kapitalsterke **forretningsfolk** som står bak **aksjonspolitikk**
- Noen saker med **motstand initiert av partikolleger** eller opposisjon
- Flest saker initiert av **grupperinger utenfor** det politiske miljøet

Konsekvenser:

- Folkevalgte opplever at deres **ytringsfrihet og integritet trues**
- **Aksjonspolitikk** legitimerer politikerforakt og undergraver demokratiet
- Folkevalgte **kvier seg** for å delta i det offentlige **ordskiftet**
- Folkevalgte velger å **forlate politikken**
- Fraværende politi og henleggelse gjør at folkevalgte **mister tillit** til politi og rettsapparat
- Folkevalgte frykter **henleggelse** sender et signal til publikum om at hatefulle ytringer og trusler **ikke er ulovlig**
- Folk **kvier seg** for å påta seg **politiske verv**

Lovendringer for å bedre rettsvernet for lokale folkevalgte

- Innlemme lokale folkevalgte i **straffeloven §§ 115 og 116** og således overføre ansvaret for dem til politiets sikkerhetstjeneste (**PST**). Dermed vil de få det samme rettsvernet som nasjonale politikere har.
- **Endre straffeprosessloven § 62 a** slik at politiet pålegges å påtale straffbare forhold som er begått på grunn av fornærmedes lovlige politiske virksomhet. [Vil ikke være relevant dersom lokale folkevalgte innlemmes i straffeloven §§ 115 og 116.]
- Vurdere endring i **kommuneloven** for å sikre at alle kommuner og fylkeskommuner yter bistand i form av **veiledning** om **sikkerhetstiltak** og inneha kontakt med politiet. Dette vil sikre **likebehandling** av lokale folkevalgte på tvers av kommuner og fylkeskommuner.
- Vurdere å **inkludere kjønn som diskrimineringsgrunnlag i straffeloven § 185** for at offentlig framsatte hatefulle ytringer mot kvinner kan gis prioritering i etterforskning på lik linje med øvrige diskrimineringsgrunnlag som etnisitet, religion, seksuell legning og funksjonsevne.

Anbefalinger til kommuner og kommunestyre

Anbefalinger til kommuner og fylkeskommuner:

- Integrere ivaretagelse av folkevalgte som utsettes for trusler med mer i **krise- og beredskapsplan**.
- Opprette en fast **kontaktperson** og prosedyrer for oppfølging av folkevalgte som utsettes for trusler med mer.
- Be om **fast kontaktperson i politiet** for spørsmål om folkevalgtes sikkerhet.
- Tilby adgang til **bedriftshelsetjeneste** for psykososial støtte til folkevalgte som har behov for dette og motivere utsatte folkevalgte til å benytte seg av tilbudet.

Anbefalinger til kommunestyre og fylkesting:

- Innføre **obligatorisk folkevalgtopplæring** med fokus på tonen i ordskifte og bruk av **sosiale medier**. Gjennomføre deler av folkevalgtopplæring på ulike tidspunkt i løpet av en periode, herunder i forkant av **valgkamp**.
- Innarbeide **teambygging** på tvers av partier og andre skillelinjer for forankring av felles forståelse for tonen i ordskiftet internt og eksternt.
- Opprette rutiner for å ta **kollektiv avstand** fra hatefulle ytringer og trusler mot folkevalgte.
- Etablere rutiner for åpenhet og tett dialog med **innbyggere, lokale medier og politiet**.

Anbefalinger til partier

Anbefalt praksis hos lokale partilag:

- **Forankre** kompliserte eller kontroversielle politiske saker i lokallag eller fylkeslag.
- Etablere **rutiner** i lokale partilag for håndtering av vanskelige saker i **medier/sosiale medier**.
- Etablere **rutiner** i lokallag for å bistå medlemmer som utsettes for **trusler og hatefulle ytringer** som resultat av deres politiske virksomhet, herunder **dialog med politiet** når det er behov for dette.
- Opprette **ressursgrupper** rundt profilerte lokalpolitikere som kan **bistå med kommunikasjon på sosiale medier og internett ved behov**.

Anbefalt praksis hos partiene sentralt:

- Vurdere å opprette **folkevalgtnettverk** på tvers av kommuner for **erfaringsutveksling og gjensidig støtte**.
- Vurdere **sanksjoner og/eller eksklusjon av medlemmer** som bryter med partiens interne ytringsreglement.
- Innføre **rutine om å samtale** med lokale folkevalgte som utsettes for trusler og hatefulle ytringer.

Anbefalinger til politiet og KS

Anbefalinger til politiet:

- Opprette **fast kontaktperson** i politidistrikter for kommunikasjon med kommuner om sikkerhetstiltak og straffbare forhold rettet mot folkevalgte.
- **Etterforske** hatefulle ytringer og trusler rettet mot lokale folkevalgte.
- Gi fornærmede folkevalgte utfyllende **tilbakemelding** vedrørende etterforskning, tiltale eller henleggelse av trusler mm.
- Benytte **lovverket** vedrørende **medvirkningsansvar på internett**.
- Kommuniser tydelig med **publikum** om hvilke type **ytringer** som er ulovlige for **allmennpreventive hensyn**.
- **Registrere anmeldelser og dommer** vedrørende trusler med mer mot folkevalgte i egen rubrikk for **'folkevalgte'** for å få oversikt over fenomenets omfang over tid.

Anbefalinger til KS:

- Lage en **veileder** om hvordan forebygge og håndtere hatefulle ytringer mot lokale folkevalgte.
- **Oppdatere folkevalgtprogrammet** for å gi folkevalgte råd om håndtering av egen og andres ytringer i digitale og sosiale medier.
- **Vurdere å utrede** hvorfor så mange saker om trusler og hatefulle ytringer mot lokale folkevalgte later til å bli **henlagt**.
- Vurdere å utrede hvilke **muligheter** som finnes for å tydeliggjøre og eventuelt **skjerpe de store sosiale medieplattformenes rettslige ansvar**.